

Ut av bobla

Hva slags diskurs bør vi ha etter Charlie, spør Tidsskriftets debattredaktør. Han spør videre: Har psykologien blitt individualisert og irrelevant i det offentlige rom?

TEKST

Janne Horgen Friberg

PUBLISERT 5. mars 2015

PSYKOLOGER I SAMFUNNSDEBATTEN

DET KNAKER i sammenføyningene i Europa. Etterkrigstidens sosialdemokratiske orden synes å gå i oppløsning rundt oss. I den nyliberale epoken dyrker vi andre verdier enn før. Vår tidsånd er preget av individualistisk selvrealisering, økende økonomisk ulikhet og både økologisk og økonomisk usikkerhet. Individualisme, selvrealisering, perfeksjonisme, omstillingsevner og karrierebygging. Kroppsbygging og oppussing. Byggingen av virtuelle selv. Desperat søking etter «likes». Ønske om berømmelse. Coaching og selvhjelpslitteratur. Leger advarer om stressede barn. Selv i barnehagen til min sønn holder de høstutstilling. Høye ambisjoner er vel og bra, men i sum blir det i overkant mye. Og innenfor systemet av New Public Management, som etter hvert dominerer psykologenes arbeidshverdag, blir systemkritikk nedenfra i økende grad møtt med individkritikk ovenfra. Den eneste dårlige samvittigheten du skal ha, er for hvorvidt du jobber for lite og tregt. Hvis du ikke klarer å henge med, så er det du som ikke er bra nok. Professor Siri Gullestad har lenge påpekt at det er en sammenheng mellom vår tids manglende toleranse for mollstemte følelser og den eksplosive økningen av antall diagnoser. En venn av meg som er lege, fortalte at vi nå til og med diagnostiserer menopause hos kvinner og håravfall hos menn. Som om ikke det var normaltilstander.

«La det ikke være noen tvil: Vi er profitører på en destruktiv samfunnsutvikling»

Vi hører om tomhet, ensomhet, selvskading, angst og vår tids store merkevare: utbrenthet.

Det er begynnende og sterke tendenser til opprør der ute. 6-timersdagen er igjen på agendaen, ideer om å beregne verdien av ulønnet arbeid, «uperfekt»-kampanjer på Instagram. Helsetjenesteaksjonen og fortvilede rop fra psykologers behandlingshverdag der hver og en føler de ikke strekker til. Jeg elsker jobben min, men jeg vil ikke være en lydig individualpsykolog i et samfunn som utvikler seg i retning av at «alle må ha hver sin terapeut». Et samfunn hvor *jeg* blir foreskrevet som botemiddel mot forhold som er strukturelle. Der min rolle blir å usynliggjøre det inhumane, mer enn å motarbeide det – stilne symptomene som kunne vært en sunn protest.

Det kan være besnærende å tilhøre en stadig viktigere og mer anerkjent profesjon. Og la det ikke være noen tvil: vi er profitører på en destruktiv samfunnsutvikling. Men det gir en kvalm smak i munnen om vi seiler på bølgen mot toppen uten å problematisere.

Jeg synes det er interessant å trekke lærdom fra historien til profesjoner som er langt eldre enn vår egen. Som presteskaper: De har i århundrer stått overfor valget mellom, grovt sagt, to ulike tilnærminger til sitt virke. De kan være fødselshjelpere og medmennesker i livets ulike og krevende faser. Samfunnskritiske og maktkritiske i forsvar av de utstøtte. Eller de kan være «de som står nærmest Gud», de som forpakter den rette lære, de som sitter med svarene og retten til å dømme. Den veien har alltid vært belagt med gull.

En profesjon på vei opp bør derfor av og til kaste et sideblikk i speilet for å se om de fortsatt kjenner seg selv igjen, eller om forvandlingen har gått så langsomt at de ikke merker endringen. For det er alltid besnærende godt å sitte nærmest Gud, for oss alle. Og vår vilje til å diagnostisere, kategorisere, foreskrive løsninger og ta ekspertrollen synes i de siste årene å sitte løst.

Så hva har dette med Charlie å gjøre? Hva slags debatt skal vi ha etter Charlie?

Jo, psykologene bør være med å bygge et mer menneskevennlig samfunn der folk i større grad kan eie sine egne dårlige egenskaper. Så slipper vi kanskje å hate de andre så mye.

Etter grusomhetene i Paris gikk den ene lederen mer udemokratisk enn den andre i tog, og vi diskuterer hvor mye Europas minoriteter må finne seg i innenfor grensene av ytringsfriheten. Den diskusjonen er viktig nok, men vi befinner oss i en global krig som ikke handler om tøysete tegninger av skjeggete menn.

Det er mange som ønsker seg en sivilisasjonskrig. Frontene skjerpes, mellom øst og vest, og innad i det flerkulturelle Europa. Og la meg minne om at alle kriger er blitt startet som en forsvarskrig. Debattsidene og sosiale medier er fulle av folk som føler seg truet og angrepet, men som ikke makter å identifisere seg med den frykten deres motstandere føler. Det samme gjelder nok mange av de sinte unge mennene som reiser til Syria for å slåss.

La meg sitere en av de psykologene som *var* samfunnsengasjert og som har gitt oss en av de viktigste bøkene for vår tid. Ludvig Igras foreldre overlevde Holocaust. I 2001 skrev han boken *Den tunne hinnan*. Sitat: «Vår förmåga till omsorg er något som

ständigt måste återerövrast – og mer enn så. Erfarenheter från kris og krig har visat att vårt engagement i andras lidande – en inlevelse som under normala omständigheter tycks så stabil och självklar – kan gå förlorad från en dag till nästa. Det er frestande att underskatta den makt som fördomarnas förenklingskraft kan få over oss. Hur lockande er inte löftet om klarhet og sanning som alla tiders demagoger erbjudit oroliga och rådvilla. Attraktionskraften i sådana budskap hänger samman med strategien att förlägga allt som man ogillar eller finner föraktlig hos någon annan.»

Med andre ord: Når Europa skjelver og du føler maktesløshet, kjennes det betryggende å tillegge noen andre ens egen tilkortkommenhet. Det Igra forfekter, er blant annet at vi opprettholder de sosiale støttestrukturene, ikke bare som et økonomisk sikkerhetsnett, men også som et vern mot brutaliseringen av oss selv.

Psykologifaget vårt gir forståelse for *hvorfor* vi realiserer oss selv og våre barn til vi utmattes. *Hvorfor* vi retter vår misnøye mot utgrupper. Og vi vet *hva slags* samfunnsstrukturer som skal til om folk skal føle seg trygge nok til å eie sitt eget ubehag. Vi kan bidra til en offentlig samtale som gjør det litt vanskeligere for oss å føle at «every last one of us hates every last one of them», som supporterne til et middelmådig engelsk fotballag formulerer sine følelser for motstanderlagets fans.

Men for å få til dette må vi begynne med oss selv. Da må psykologprofesjonen aktivt motarbeide det forlokkende i å distansere seg fra sine «produksjonsenheter» – mot fristelsen til å plassere oss selv «nærmest Gud» i rollen som forpaktere av den rette lære, med alle svarene og retten til å dømme. Vi må sloss for meningsfulle og muliggjørende rammer for hver pasient, for hvis ikke er det *vi* som brutaliseres. Og da står vi der, psykologene, som en del av adelen, de gode som taktfast roper «jeg er Charlie, aldri mer», mens systemet vi er en del av innfører tiggeforbud, sender ut afghanske barn og innretter psykisk helsevern som en produksjonslinje med konstante relasjonsbrudd der selv psykologene ikke lenger tror noe egentlig virker.

Vi roper «aldri mer», mens det skjer rundt oss. Og slik vil det fortsette om vi alle fortsetter å tro at vi er de verdige, at vi vet best, at vi er de kultiverte, at vi har gjort oss fortjent til det vi har.

Teksten sto på trykk første gang i Tidsskrift for Norsk psykologforening, Vol 52, nummer 3, 2015, side 242-243

TEKST

Janne Horgen Friberg, psykolog.